

DE FRYSKE MARREN

Fries als het even kan....

Taalbeleid in De Fryske Marren 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding en aanleiding	2
2. Wat is onze visie, hoe zien wij het Fries in onze samenleving in 2030	3
3. Wettelijke kaders en randvoorwaarden	
3.1 Europees Handvest	4
3.2 Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur 2013-2018	4
3.3 Bestuursakkoord Provincie	4
3.4 Wet gebruik Friese taal	4
3.5 Harmonisatie van beleid	5
3.6 Financiën en personele capaciteit	5
4. Het gebruik van het Fries in het dagelijks leven in De Fryske Marren en in de gemeentelijke organisatie	
4.1 De Fryske Marren	6
4.2 Enquête onder de medewerkers	6
5. Fries in de gemeentelijke organisatie, gemeentelijke voorzieningen en de openbare ruimte	
5.1 Organisatie	8
5.2 Zichtbaar maken	9
6. Fries in de samenleving	
6.1 Meertaligheid in het onderwijs, de peuterspeelzaal en de kinderopvang	12
6.2 (Nieuwe) inwoners en volwassenenonderwijs	14
6.3 Bibliotheek	14
6.4 Kunst en cultuur	16
6.5 Zorg en welzijn	17
6.6 Rol van de gemeente	17
7. Subsidiëring van activiteiten	19
8. Planning en rapportages	19
Bijlagen	20

1. Inleiding en aanleiding

In het collegeprogramma is vastgelegd dat er een beleidsnotitie voor het Fries taalbeleid komt.

De Friese taal is in de Friese cultuur een heel belangrijk zo niet het meest belangrijke element. Wij vinden het belangrijk dat het Fries ook op lange termijn nog een levende taal is, die door onze inwoners wordt gesproken en door ons in onze communicatie wordt gebruikt.

De nieuwe Wet Gebruik Friese Taal schrijft voor dat de Friese gemeenten taalbeleid vaststellen. Deze nieuwe wet is op 1 januari 2014 van kracht geworden. In de wet is de officiële status van het Fries als tweede rijkstaal vastgelegd en wordt aangegeven dat inwoners van Fryslân hun taal in het officiële verkeer met overheden en in het rechtsverkeer in onze provincie kunnen hanteren.

Bij de samenstelling van deze nota zijn een aantal externe organisaties betrokken die uitvoering geven aan Fries taalbeleid, zoals het onderwijs, de peuterspeelzalen, kinderopvang, de bibliotheek, de zorg en andere instellingen. In een interactieve bijeenkomst hebben deze organisaties door middel van een discussie over stellingen hun visie kenbaar kunnen maken. De resultaten van deze bijeenkomst zijn in het concept verwerkt. Kern van de boodschap van de organisaties was: Gemeenteraad maak een keuze en geef prioriteit aan het jonge kind. Versnipper de schaarse middelen niet over teveel zaken.

Een interne werkgroep heeft input gegeven aan het hoofdstuk over hoe wij als gemeente omgaan met het Fries. Er is een enquête onder de medewerkers gehouden om te peilen hoe het met het gebruik van het Fries gesteld is. De werkgroep heeft de conceptnotitie besproken en deze aan ons college voorgelegd.

In het kader van het Bestuursakkoord met de Provincie is vastgelegd welke thema's in de nota aan de orde dienen te komen. De onderwerpen zijn in de verschillende hoofdstukken terug te vinden, waarbij de huidige situatie in kaart gebracht is en tevens andere mogelijkheden beschreven zijn. De Provincie heeft in het voortraject haar opmerkingen op een eerste concept aan ons kenbaar gemaakt. We hebben dit commentaar zoveel mogelijk in de nota verwerkt.

Keuzes

Aan het eind van elk hoofdstuk zijn aanbevelingen geformuleerd. Daarbij is aangegeven welke keuzes de gemeenteraad kan maken en wat daarvan, voor zover mogelijk, de financiële consequenties zijn.

De mogelijke keuzevarianten zijn:

- `Basis` Dit zijn activiteiten die wettelijk bepaald zijn of waarover langjarige afspraken zijn gemaakt. Voor deze activiteiten is geld binnen de begroting beschikbaar. Geen of zeer beperkte keuzemogelijkheid.
- `Plus` Dit zijn activiteiten waarvoor op inhoudelijke gronden gekozen kan worden en waarvoor binnen bestaande begrotingsposten budget beschikbaar is. Een uitruil is, gezien de vastgestelde begroting niet mogelijk.
- `Plus-Plus`. Dit zijn inhoudelijk gezien verdergaande keuzemogelijkheden waarvoor geen geld beschikbaar is. Waar mogelijk is een globale inschatting van de kosten gemaakt. Kiest de raad voor deze opties, dan zal de raad daar geld bij moeten leggen.

Een uitruil tussen 'plus' en 'plus/plus' is alleen mogelijk binnen de vastgestelde begroting of door een begrotingswijziging. Wij kiezen voor de plusvariant, waarbij de plusvariant voor de basisvariant gaat.

Wij hebben het concept van deze beleidsnota op 17 februari 2015 vastgesteld, waarna de inwoners en organisaties in de gelegenheid zijn geweest een reactie te geven. De reacties zijn in een reactienota aan ons voorgelegd en zijn voor zover nodig in de notitie verwerkt. Na een beperkte actualisering¹ wordt de nota nu aan de gemeenteraad voorgelegd.

---

¹ De gegevens van de Friese taalatlas 2015 zijn opgenomen. Als activiteiten al hebben plaatsgevonden is dit vermeld.

2. **Wat is onze visie, hoe zien wij het Fries in onze samenleving ook op lange termijn?**

De Fryske Marren is een aantrekkelijke gemeente met een grote diversiteit aan ruimtelijke economische, culturele en sociaal maatschappelijke kwaliteiten. Onze dorpen zijn leefbare gemeenschappen met verenigingen die zich laten zien in de sport, de muziek, zang, toneel e.a. Taal is daarbij het belangrijkste communicatiemiddel. Zonder taal geen communicatie en geen cultuur. Omdat een groot deel van onze inwoners Fries spreekt, is het een belangrijk kenmerk van De Fryske Marren.

Wij willen onze verenigingen, inwoners en dorpen² enthousiasmeren om zelf met initiatieven en projecten te komen die het gebruik van het Fries stimuleren. Niet de gemeente dient daarin het voortouw te nemen, de initiatieven dienen vooral van onderop te komen. Dit is in overeenstemming met hoe wij als gemeente willen omgaan met onze dorpen en de inwoners. De gemeente als samenwerkingspartner en niet als “regelende” overheid.

---

² De stad Sloten rekenen we in deze nota ook tot de dorpen.

3 Wettelijke kaders en randvoorwaarden

Voor Fries taalbeleid zijn de volgende wettelijke kaders van toepassing.

3.1 Europees Handvest

Het taalbeleid vindt zijn grond in het Europees Handvest voor Regionale Talen en Talen van Minderheden. Dit handvest is door de Nederlandse regering onderschreven en op 1 maart 1998 ingegaan. In artikel 7 in het bijzonder staan de doelstellingen van het Handvest, zoals: het stimuleren van het gebruik van de taal in het dagelijkse en bestuurlijke verkeer, het aanbieden van mogelijkheden aan inwoners de taal te leren en het waar nodig, beschermen van de taal. Er zijn in het handvest 7 domeinen aangewezen waar we aandacht aan moeten geven: bestuur, onderwijs, cultuur, media, bedrijfsleven, sociaal-cultureel werk en zorg. Er staan een groot aantal maatregelen in die betrekking hebben op het onderwijs, waar het Ministerie van Onderwijs en de Provincie bevoegdheden hebben. We komen daar op terug.

3.2 Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur 2013-2018

Op 22 april 2013 hebben de Minister van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties en de gedeputeerde van de provincie Fryslân, de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur (BFTC) ondertekend.

In de bestuursafspraken staan voor de komende vijf jaar de afspraken die de Friese taal bevorderen op het terrein van onderwijs, media en cultuur. De BFTC is een uitwerking van de verdragsverplichtingen voor de Friese taal en cultuur vanuit het Handvest voor regionale talen en talen voor minderheden en het Raamverdrag ter bescherming van nationale minderheden. Het wordt periodiek opgesteld en legt de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van Rijk en Provincie vast voor de Friese taal en cultuur. De BFTC zorgt samen met de Wet Gebruik Friese taal de komende jaren voor een stevige verankering van de Friese taal en cultuur. Dat schept verplichtingen voor de gemeente.

3.3 Bestuursakkoord met de Provincie

Voor de herindeling van Gaasterlân-Sleat, Lemsterland en Skarsterlân is met de Provincie een bestuursakkoord gesloten. Ook de gemeenten Leeuwarden, Heerenveen, Súdwest Fryslân en Boarnsterhim waren bij dit bestuursakkoord betrokken.

In het bestuursakkoord hebben de gemeenten uitgesproken dat de (nieuwe) gemeente de Friese cultuur en identiteit, gedragen door de Friese taal, wil koesteren en een ambitieus taalbeleid wil voeren, op zo'n wijze, dat onze inwoners er op dat gebied niet op achteruit gaan. Provincie en gemeenten kunnen proefprojecten ontwikkelen die verbetering van de positie van het Fries beogen. Andere gemeenten kunnen van die proefprojecten profiteren, zoals ook onze gemeente van andere gemeenten kan profiteren. In 2016 zullen Provincie en gemeenten de resultaten van deze afspraken evalueren. In het kader van de nota Grinzen oer, kan de Provincie de nieuwe gemeenten financieel en met ambtelijk inzet tegemoet komen en daarmee bijdragen aan de realisering van de ambities.

3.4 De wet Gebruik Friese Taal

Wat eerder in de Algemene Wet bestuursrecht geregeld was, staat nu in de nieuwe Wet Gebruik Friese taal. De nieuwe wet is echter ruimer qua reikwijdte en regelt het recht van de inwoners van de provincie Fryslân de Friese taal te gebruiken in hun contacten met de overheid en de rechtspraak. Daarnaast is ook de instelling en de opdracht van het Orgaan voor de Friese taal in de wet vastgelegd. Het Orgaan heeft met name taken waar het gaat om het adviseren en rapporteren betreffende het beschermen en versterken van de Friese taal.

De nieuwe wet scherpt de regels aan voor het gebruik van het Fries door de decentrale overheden, de gemeenten in de provincie Fryslân. De gemeenten hebben de opdracht een beleidsplan voor het Fries op te stellen en regels voor het gebruik van het Fries in het officiële schriftelijke en mondelinge verkeer. Het Orgaan ziet er op toe, dat gemeenten aan deze verplichtingen voldoen en rapporteert aan het Ministerie van Binnenlandse zaken en de Raad van Europa.

3.5 Harmonisatie van beleid

Na een fusie van gemeenten moet het beleid op verschillende beleidsterreinen geharmoniseerd worden. Dat geldt ook voor Fries taalbeleid. Op grond van het zo genoemde menusysteem zijn de verschillen tussen de vier gemeenten in 2012 aan de gemeenteraad voorgelegd. Geconstateerd is dat de verschillen gering waren. Waar nodig is aan die verschillen in deze nota aandacht gegeven.

Met de vaststelling van deze nota door de gemeenteraad is het Fries taalbeleid voor De Fryske Marren geharmoniseerd.

3.6 Financiën en personele capaciteit

Hoewel de bevordering van de Friese taal een wettelijke verankering heeft, heeft de gemeenteraad in het kader van de zero-base discussie toch besloten te bezuinigen op het budget voor Friese taal en cultuur. De beschikbare middelen zijn teruggebracht van ca. € 15.000 naar € 5.100 (€ 0,10 per inwoner). Dit betekent dat er minder budget is voor subsidies. De organisaties die daardoor getroffen worden, zijn daarvan op de hoogte gebracht. Waar mogelijk zullen we gebruik maken van andere financieringsbronnen, zoals de gebiedsagenda en Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 om toch projecten uit te voeren. Ook de provincie heeft in het kader van Grinzen oer, middelen beschikbaar om projecten in gemeenten te steunen.

Qua personele inzet is er ca. 0,1 fte beschikbaar. Dat is genoeg voor het “beheer” van het taalbeleid, maar niet voor het ontwikkelen van projecten en initiatieven. Die zullen ook vooral uit de samenleving moeten komen. Daarbij zal wel sprake moeten zijn van enige coördinatie vanuit de gemeente.

4 Het gebruik van het Fries in het dagelijks leven in De Fryske Marren en in de gemeentelijke organisatie.

4.1 De Fryske Marren

Als we naar het Fries in onze Provincie en in De Fryske Marren kijken³, dan blijkt dat 85 % van alle inwoners van Fryslân het Fries verstaat. In De Fryske Marren is dat meer dan 90 %.

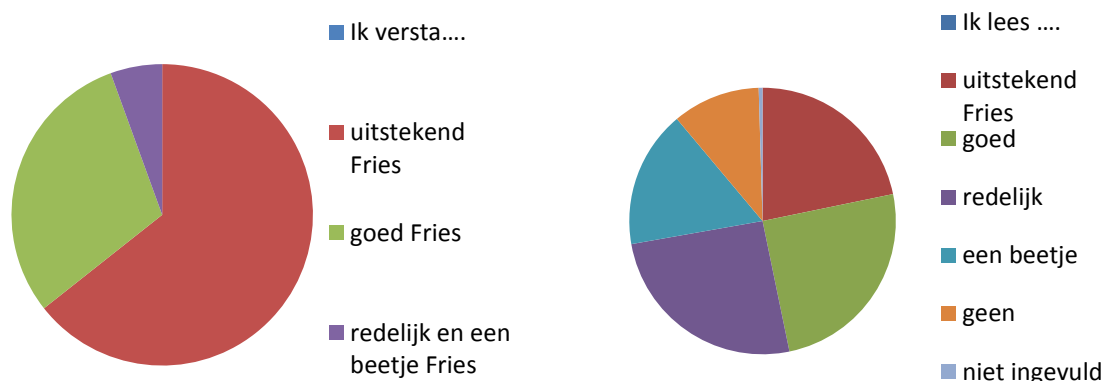
In de provincie spreekt 64 % van de inwoners Fries, in De Fryske Marren is dat meer dan 80 %. Ook wat Fries lezen betreft scoort De Fryske Marren gemiddeld iets hoger dan de provincie. Fries schrijven kan slechts 12 % van alle Friezen en daar wijkt De Fryske Marren nauwelijks van af. Fries lezen en schrijven kunnen oudere inwoners (65+) beter dan jongere leeftijdsgroepen.

De Fryske taalatlas 2011, 2015

	Gaasterlân-Sl	Lemsterland	Skarsterlân	Boarnsterhim	DFM 2015	Frl gem. 2011	Frl gem. 2015
Frysk ferstean	90 - 100 %	80 - 90 %	90-100 %	90-100 %	80-90 %	84,6%	85,1%
Frysk prate	70-80	60-70	80-90	70-80	70-80	64%	66,6
Frysk lêze	50-60	40-50	50-60	60-70	50-60	48,6%	51,8
Frysk skriuwe	10 t 20	0 - 10	10 t 20	20-30	10 t 20	12,1%	14,5
Frysk memmetaal	70 - 80	50 - 60	60 - 70	60-70	60-70	53,6%	55,3

4.2 Enquête onder medewerkers van De Fryske Marren

In 2014 is onder de medewerkers een enquête gehouden over het gebruik van het Fries. De respons was goed. Ongeveer 42 % heeft deze ingevuld. Uit de enquête blijkt dat van de respondenten 94 % het Fries verstaat en 69 % de taal spreekt. Fries lezen kan 47% en 32 % kan redelijk tot uitstekend Fries schrijven. Er is bij 36 % van de medewerkers bereidheid om op vrijwillige basis het Fries schrijven te leren (verbeteren). In de dagelijkse omgang met elkaar spreekt men vaak Fries. Het Fries leeft dus binnen de organisatie. De resultaten van de enquête geven aanleiding tot nader onderzoek bij de uitwerking van het beleid in concrete voorstellen. De resultaten van de enquête staan in bijlage 1

Fries in de organisatie van De Fryske Marren: enquête over hoe onze medewerkers met het Fries omgaan. juni 2014. N=216, respons: 42 %

³ Friese taalatlas 2011 en 2015

Ook de belangstelling voor het volgen van een cursus Fries is gepeild.

Tabel: 2 Belangstelling voor een cursus Fries				
Afdeling	graag	misschien	geen	
Bedrijfsvoering	14	17	29	
Publiekszaken	3	13	13	
Ruimtelijke ontwikkeling	4	17	5	
Ruimtelijk beheer	11	15	20	
Samenleving	8	10	13	
Staf/directie/griffie	1	0	4	
VVH	4	10	5	
	45	82	89	216

Een behoeftepeiling onder de medewerkers heeft tot resultaat gehad dat 66 medewerkers zich opgegeven hebben voor een Opfryskkursus, Praat mar Frysk of Skriuw mar Frysk. Deze cursussen hebben in 2016 plaats gevonden. De deelnemers waren zeer enthousiast. Van Skriuw mar Frysk zal ook module 2 nog in 2016 worden aangeboden, af te sluiten met een examen.

Zowel de Provincie als de gemeente willen zich inzetten voor de Friese taal, zodat het ook op langere termijn nog gesproken en verstaan wordt. Dat is niet alleen de opdracht vanuit het wettelijk kader, maar ook vanuit ons hart: het Fries is en blijft de taal waarin het grootste deel van onze inwoners zich uit. Daarbij geldt vooral: Jong geleerd, is oud gedaan. Voor onze communicatie naar de inwoners geldt:

Wie gewend is Fries te spreken, doet dat hier ook.

5 Fries in de gemeentelijke organisatie, gemeentelijke voorzieningen en de openbare ruimte

5.1 Organisatie

In de gemeentelijke organisatie hebben het Fries en het Nederlands een gelijkwaardige positie. In de mondelinge communicatie functioneren beide talen zonder problemen naast elkaar. De realiteit blijft echter, dat het Nederlands als eerste rijkstaal een dominante positie inneemt ten opzichte van het Fries als minderheidstaal. Op dit moment verloopt de schriftelijke communicatie bijna uitsluitend in het Nederlands. Voor de communicatie met de inwoners en organisaties geldt een volgend taalbeleid. De gemeente vindt het belangrijk om burgers op een persoonlijke wijze van dienst te zijn. Daarbij is het van belang dat inwoners zich vrij moeten voelen medewerkers in de taal van hun keuze, Nederlands of Fries, aan te spreken. Liefst worden zij dan in dezelfde taal te woord gestaan. We vinden het belangrijk dat er een positieve houding ten opzichte van het Fries (be-)ontstaat. De resultaten van de enquête zijn in dat opzicht bemoedigend.

Het Klanten Contact Centrum neemt de telefoon standaard in het Nederlands op. Dat is in het begin van de fusie zo afgesproken. Als de klant echter Fries praat, kan de medewerker in het Fries antwoorden. Het kan ook andersom: Als de KCC-medewerker de ruimte krijgt de telefoon in het Fries op te nemen, dan zal het gesprek in het Fries een vervolg krijgen, uitgezonderd waar de klant aangeeft geen Fries te verstaan. Dan wordt vanzelfsprekend overgeschakeld naar het Nederlands.

Griffie en organisatie ontvangen jaarlijks 5 tot 10 officiële brieven in het Fries: alleen instellingen als de Provincie, enkele Friese gemeenten, de Afûk, een enkele culturele instelling en af en toe een inwoner sturen ons een brief of een e-mail in het Fries. Tot nu toe sturen we veelal een Nederlandstalige brief of e-mail terug⁴. Dat kan anders. Er zijn in onze organisatie voldoende medewerkers⁵ die aangeven Fries te kunnen schrijven, daar kunnen we van profiteren. Ook het beschikbaar stellen van de Friese spellingscontrole is daarbij een goed hulpmiddel.

Bij huwelijksvoltrekkingen en partnerregistraties is het aan het paar om een keuze te maken in welke taal dat plaats vindt. De Bijzondere Ambtenaren Burgerlijke Stand hebben de akte zowel in het Nederlands als in het Fries beschikbaar en toespraken kunnen in beide talen gehouden worden. Daarvoor zijn voorbeelden beschikbaar.

Beleidsnota's en notities voor het college worden standaard in het Nederlands geschreven. Ook alle persberichten gaan in het Nederlands naar buiten. In Skarsterlân was vastgelegd dat beleidsnota's en notities voor het college in het Fries geschreven konden worden. Er was echter geen sprake van prestatieafspraken. In De Fryske Marren blijft de mogelijkheid om beleidsstukken in de Friese taal aan te leveren bestaan.

Onze website is geheel Nederlandstalig. Daar is vanuit dienstverleningsoogpunt voor gekozen. Iedere inwoner kan dan de informatie tot zich nemen. Informatie over de Friese cultuur, het gebruik van het Fries en het Fries taalbeleid zou, in het Fries, een zichtbare plaats op onze website moeten krijgen. Met behulp van "banners" en "pop-ups" en het gebruik van het rode pompeblêdsje en het kusje van Doutzen kan het Fries op de website herkenbaar gemaakt worden.

In de gemeenteraad (en tijdens commissievergaderingen) wordt zowel Fries als Nederlands gesproken. Verslaglegging vindt plaats via besluitenlijsten. De vergaderingen worden live uitgezonden en opgenomen, waardoor iedere geïnteresseerde er kennis van kan nemen.

---

⁴ Afspraak in Skarsterlân was dat Friestalige brieven van de Provincie en andere Friese gemeenten in het Fries beantwoord worden (2003)

⁵ 69 medewerkers hebben bij de enquête ingevuld dat zij redelijk, goed of uitstekend Fries kunnen schrijven.

5.2 Zichtbaar maken

Nu de gemeenteraad besloten heeft dat onze gemeente vanaf juli 2015 De Fryske Marren heet, wordt dat ook zichtbaar gemaakt.

Plaatsnaamborden

De Friese naam komt op de plaatsnaamborden. Er moet dan ook een keus gemaakt worden over de inrichting van de plaatsnaamborden. Er zijn 6 keuzemogelijkheden:

1. Alleen Friestalige plaatsnamen (zoals Boarnsterhim; Terherne)
2. De Friese naam boven en de Nederlandse onder (zoals in Gaasterlân-Sleat)
3. De Nederlandse naam boven en de Friese onder (zoals in Skarsterlân)
4. Alleen de Nederlandse naam (zoals in Lemsterland)
5. Doorgaan zoals het nu is, met alleen de nieuwe gemeentenaam onder de plaatsnaam
6. Dorpen zelf eenmalig de kans geven te aan te geven hoe ze het willen hebben.

Als we rekening willen houden met het uitgangspunt dat de positie van het Fries er bij een gemeentelijke fusie niet op achteruit mag gaan, dan kan dat betekenen dat we kiezen voor het model Boarnsterhim. Dat houdt dan in, dat er een officiële naamswijziging voor alle plaatsen aangevraagd moet worden. Dit is een hele operatie, die door de inwoners gedragen moet worden.

Meer recht aan de taalsituatie in onze gemeente doen varianten 2 en 3, waarbij variant 2 meer past bij de Friese naam van de gemeente. Variant 3 past meer bij het feit dat de plaatsnamen officieel Nederlandstalig zijn. Terherne heeft een officiële Friese naam en dat blijft ook zo.

Een keus voor variant 5 betekent dat we kiezen voor het bestaande: enkel de naam van de gemeente verandert, de plaatsnaam blijft zoals hij is. Dit roept waarschijnlijk de minste weerstand op en heeft als voordeel dat het Fries (en onze inwoners) er niet op achteruit gaan. De vanuit efficiencyoverwegingen na te streven eenduidigheid is dan niet aanwezig. Bij variant 6 geven we de inwoners de ruimte om voor eens en altijd te beslissen over hoe ze het willen hebben. Deze variant brengt aanzienlijke kosten met zich mee, omdat er in elk dorp een officiële volksraadpleging gehouden moet worden, met een eventuele officiële plaatsnaamwijziging als gevolg. Het in één keer vervangen van alle komborden kost ca. € 60.000.

Overig gebruik van het Fries

Bij uitbreidingsplannen van de dorpen worden voor nieuwe straten Friestalige namen gekozen, met uitzondering van die gebieden waar dat niet past. Is er in het verleden in een uitbreidingsplan al gekozen voor Nederlandstalige straatnamen, dan wordt dat gecontinueerd. Eenduidigheid staat voorop. Provinciale Staten hebben in 2006 Friestalige namen voor meren, kanalen en andere wateren in Fryslân vastgesteld. Mooi voorbeeld van Fries in gemeentelijke gebouwen is de aankleding van “Woudstate”⁶, met De Fryske Marrentafels en Friese teksten op de muren. Ook op Herema State is het Fries zichtbaar bij de balie en in de naamgeving van o.a. de vergaderruimtes.

Bestuurders en medewerkers die de gemeente vertegenwoordigen en de gemeente promoten, geven een Fries tintje aan presentjes die weggegeven worden.

Aanbevelingen 5.1 : Organisatie

Basis:

1. Van onze (vaste) medewerkers mag verwacht worden dat ze het Fries verstaan. Bij vacatures wordt bij de werving en selectie aangegeven dat het verstaan van het Fries noodzakelijk is. Wie dat niet kan, moet bereid zijn dat zo spoedig mogelijk te leren.
2. De Friese spellingscontrole wordt op de werkplekken beschikbaar gesteld.
3. Om het gebruik van het Fries in de organisatie te bevorderen kunnen medewerkers in werktijd en op kosten van de werkgever op vrijwillige basis cursussen volgen om het Fries beter te leren spreken, lezen en schrijven. De kosten komen ten laste van de reguliere opleidingsbudgetten.⁷

⁶ Woudstate is het kantoorgebouw van gemeente De Fryske Marren op industrieterrein Woudfennen

4. Het bordje “Praat mar Frysk” krijgt bij de Receptie een goed opvallende plaats, zodat bezoekers zien dat ze Fries kunnen praten. Dit geldt ook voor de servicepunten in Lemmer en Balk.
5. Huwelijken kunnen zowel in het Fries als in het Nederlands gesloten worden. De Bijzondere Ambtenaren van de Burgerlijke Stand zijn daarop toegerust, de akten kunnen in beide talen verstrekt worden.

Plus

6. Wij voeren volgend taalbeleid. Om brieven en e-mails die in het Fries binnen komen in het Fries te kunnen beantwoorden worden per afdeling de medewerkers die het Fries goed beheersen in kaart gebracht. Desgewenst worden deze medewerkers “ambassadeur voor het Fries” en kunnen zij collega’s ondersteunen bij het schrijven van een Friestalige brief. Zij krijgen daar faciliteiten voor.
7. Beleidsnotities en collegeadviezen mogen in het Fries opgesteld worden.
8. Op de website komt onder de knop **bestuur en organisatie** een hoofdstuk over het gebruik van het Fries. De gemeentelijke organisatie draagt er zorg voor dat in de sociale media het Fries, waar dat kan, gebruikt wordt.⁸
9. De instructie aan de KCC-medewerkers wordt zodanig verruimd, dat zij ook in het Fries de telefoon op kunnen nemen. Daarna is, binnen de mogelijkheden van de KCC-medewerker de taal van de klant leidend.⁹
10. In perscontacten wordt, als het even kan, het Fries gebruikt.

Plus/Plus

11. Als er op inspraakavonden of andere publieksbijeenkomsten Fries gesproken wordt, dan wordt dat ook in het Fries vastgelegd.
12. Onze website wordt volledig tweetalig, zoals die van Littenseradiel. De kosten zijn structureel ca. € 15.000 excl BTW
13. Persberichten worden tweetalig naar buiten gebracht.

Wij kiezen voor de plusvariant, dus inclusief de basisvariant, omdat deze realiseerbaar is in onze organisatie. De plus/plus variant gaat ons mede vanwege de kostenaspecten te ver.

Aanbevelingen 5.2 Zichtbaar maken

Basis

1. We kiezen voor plaatsnaamborden waarbij alleen de naam van de gemeente wordt veranderd.

Plus

2. We kiezen voor tweetalige plaatsnaamborden, waarbij de Friese naam boven de Nederlandse naam staat. Beide namen zijn qua lettergrootte gelijk aan elkaar. Terherne blijft Terherne. Dit wordt uitgevoerd als de borden vervangen moeten worden.¹⁰
3. Nieuwe straten en wegen, andere geografische aanduidingen krijgen een Friese naam, met uitzondering van die situaties waar dat op grond van keuzes in het verleden niet past. Is in een uitbreidingsgebied of een bedrijventerrein eenmaal een keus gemaakt, dan wordt die lijn doorgezet.
4. Representatie krijgt een Fries tintje.
5. In de gemeente worden alle reclame- en bouwborden (die eigendom zijn van de gemeente) in het Fries geschreven, met in achtname van de veiligheid.¹¹
6. In de gemeente worden alle informatieborden (in eigendom van de gemeente) tweetalig. Dit gaat mee tijdens de reguliere vervangingscyclus.¹²

⁷ N.a.v. de raadsvergadering van 23 november 2016, amendement 1 gewijzigd.

⁸ N.a.v. de raadsvergadering van 23 november 2016, amendement 1 gewijzigd.

⁹ N.a.v. de raadsvergadering van 23 november 2016, amendement 1 gewijzigd.

¹⁰ Gewijzigd n.a.v. amendement 3 gemeenteraadsvergadering 23 november 2016

¹¹ Toegevoegd n.a.v. amendement 1 gemeenteraadsvergadering 23 november 2016.

¹² Toegevoegd n.a.v. amendement 1 gemeenteraadsvergadering 23 november 2016.

Plus/plus

7. Bestaande Nederlandstalige aanduidingen van gemeentelijk eigendom worden omgezet naar het Fries.

Wij kiezen voor de plusvariant. Een keuze voor de plus/plus-variant doet geen recht aan de pluriforme bevolkingssamenstelling in onze gemeente.

6. Fries in de samenleving

6.1 Meertaligheid in het onderwijs, de peuterspeelzaal en de kinderopvang

Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Zij bepalen de taal waarin opgevoed wordt. In Fryslân spreekt minder dan de helft van de ouders Fries met de kinderen (48%) terwijl meer dan de helft het Fries als moedertaal heeft (54%)¹³. De keuze voor de thuistaal bepaalt mee welke taal in de kinderopvang en het peuterwerk gebruikt wordt. Het is belangrijk dat ouders zich bewust zijn van de meerwaarde die meertaligheid heeft, niet alleen voor Friestalige kinderen, maar ook voor Nederlandstalige. De Jeugd Gezondheidszorg (het Consultatiebureau), heeft het eerste contact met jonge ouders. Het kan daar, als adviseur op het gebied van opgroeien en ontwikkeling van kinderen, een stimulerende rol in spelen. Provincie en gemeenten dragen erin bij, door aan jonge ouders “it taaltaske” het rugzakje met Friese (voorlees-)boekjes aan te bieden.

De doorgaande leertijd van peuterspeelzaal tot en met voortgezet- en beroepsonderwijs bereidt de leerling voor op een plek in de maatschappij. Twee- of meertaligheid is geeft een streepje voor, het draagt bij aan de intellectuele ontwikkeling, het geeft kinderen meer taalgevoel en het stimuleert de sociale ontwikkeling¹⁴. Het college wil daarom meertaligheid als beleidslijn hanteren.

a. Peuteropvang en Fries

Op de peuterspeelzalen en de kinderopvang in onze gemeente wordt het Fries op verschillende manieren gehanteerd. Bij de stichting Peuterspeelzalen Gaasterlân-Sleat is sprake van taalbeleid. Met de peuters wordt door de vaste leiding Fries of Nederlands gesproken. De Friese juf leest voor in het Fries, de kinderen leren van haar Friese liedjes, er wordt gewerkt met een vaste methode. De Nederlandse juf doet dat in het Nederlands. Kinderen leren zo in beide talen. De 7 peuterspeelzalen van de stichting zijn allen gecertificeerd door het Sintrum Frysktalige Berne Opfang. In vm Lemsterland wordt op een enkele peuterspeelzaal Fries gesproken tegen kinderen die gewend zijn Fries te spreken. Er wordt niet met een vaste methode gewerkt. Doornij, de nieuwe organisatie die het peuterwerk in vm Lemsterland uitvoert, is bereid in samenwerking met het SFBO meer aandacht aan het Fries te geven en taalbeleid te ontwikkelen. Op de peuterspeelzalen en de kinderopvang van SKIK in de vm gemeente Skarsterlân wordt al veel aandacht aan het Fries gegeven. Deze organisatie voert bewust meertaligheid in en wordt daarbij ondersteund door het SFBO. 7 van de 9 peuterspeelzalen zijn al gecertificeerd. Ook in het personeelsbeleid houdt SKIK rekening met tweetaligheid. Samenwerking met de bibliotheek biedt de peuteropvang mogelijkheden om op de hoogte te blijven van nieuwe Friestalige (prenten- en voorlees-)boekjes, die gebruikt kunnen worden om voor te lezen.

b. Onderwijs

Nu de meeste kinderen in de peuteropvang met het Fries in aanraking komen, is het een goede zaak, dat dit op de basisschool een vervolg krijgt. Met name omdat dit goed is voor de taalontwikkeling van kinderen. De schoolbesturen van de basisscholen voldoen in z'n algemeenheid aan de wettelijke eisen voor het Fries. Met uitzondering van de drie scholen die een bewuste keus voor meertaligheid gemaakt hebben zijn er aanzienlijke verschillen in hoe scholen omgaan met het Fries. Gemeenten hebben in het verleden middelen beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling en invoering van Studio F als taalmethode voor het Fries in het basisonderwijs. De scholen zijn bekend met de methode. De scholen van CBO Meilân hebben taalbeleid en werken met de Friese Taalrotonde als lesmethode. Alle scholen geven minimaal 1 uur Fries in de week aan alle groepen, er is een netwerk van taalcoördinatoren. Bij de scholen van Nije Gaast wordt veelal “volgend” taalbeleid gevoerd. Spreekt een kind van huis uit Fries, dan praat de juf Fries met het kind in groep 1 en 2. In de hogere groepen is het Nederlands standaardtaal. In iedere groep wordt Friese les gegeven. Bij de Gearhingscholen wordt op alle scholen Fries gegeven, het aantal minuten per groep verschilt. Er wordt niet standaard met Studio F gewerkt. Bij Primus wordt op alle scholen Fries gegeven, veelal met behulp van Studio F. De 3 katholieke scholen van de Bisschop Möllerstichting gebruiken voor de Friese les veelal Studio F of ander Afûkmateriaal. Alle groepen krijgen Fries, 't Klimmerblêd heeft voor de kleutergroepen een vaste Friese middag.

¹³ De Fryske taalatlas 2011

¹⁴ Onderzoek van de Fryske Academie 2006

Meertalige scholen

De Lytse Mienskip (Haskerhorne), De Stobbestjelp (Vegelinsoord), De Tarissing (Oudehaske) en it Twaspan (Terkaple) zijn drietalige scholen. De keus voor meertaligheid is niet alleen gebaseerd op het feit dat de meeste kinderen er Friestalig zijn, maar ook omdat uit onderzoek is gebleken dat de resultaten van zowel **het Nederlands** als **het Fries** verbeteren. Ook **het Engels** heeft voordeel van de meertalige aanpak. (Fryske Academie 2006). Het college wil om die redenen meertaligheid in het onderwijs stimuleren.

Nieuwe lesmethode

Studio F heeft inmiddels een opvolger gekregen: Spoar 8. Voor het voortgezet onderwijs is er de lessenserie Searje 36. Beide methodes sluiten aan bij de digitalisering van het onderwijs.

Samenwerking en ondersteuning

Samenwerking met de bibliotheek is voor de scholen belangrijk. Via de schoolmediatheken is er een aantrekkelijk aanbod van voorlees-, lees- en prentenboeken beschikbaar.

Vanaf 1 augustus 2014 heeft de Provincie de bevoegdheid de kerndoelen voor het Fries vast te stellen en scholen partieel ontheffing te verlenen. Dit beleid is nog in ontwikkeling. De Inspectie houdt het toezicht.

De Provincie werkt ook aan het vorm geven van de doorgaande leerlijn meertaligheid. De Provincie wil daarover graag in gesprek met (het onderwijs in) De Fryske Marren.

Basisscholen die behoefte hebben aan ondersteuning bij het Fries of meertaligheid, kunnen aankloppen bij het SFBO en het Taalcentrum van Cedin.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs kunnen de leerlingen kiezen voor Fries als keuzevak. CGS Gaasterland heeft daarin een actieve opstelling:

Uit de schoolgids:

Fries

CSG Gaasterland is een tweetalige school midden in de Zuidwesthoek. De leerlingen mogen waar het de taal betreft zich zelf zijn en zich in de eigen taal uitdrukken. Dat kan zowel binnen als buiten de lessen. Het Fries is voertaal, de instructietaal zal in de meeste gevallen Nederlands zijn. Het vak Friese taal en Cultuur wordt in alle leerjaren aangeboden. In de eerste klas van de onderbouw is het een verplicht vak, in de tweede klas van de onderbouw kan het een keuzevak zijn. Een groep van 10 tot 15 leerlingen kiest daarvoor. Daarna kan het vak in de T-stroom, vanaf klas 3 als examenvak gekozen worden. Dat is veelal een klein groepje. Vanaf de eerste klas tot en met de examenklassen wordt met de methode Freemwurk een doorgaande lijn tot stand gebracht.

Op het Bornego Joure, krijgen de leerlingen van klas 1 gedurende een half jaar 1 uur in de week Fries.

Daarnaast wordt er in de projectweek aandacht besteed aan Friese taal en cultuur, zoals aan Friese sporten en een bezoek aan Museum Joure.

De andere scholen voor voortgezet onderwijs (OSG Sevenwolden en Zuyderzee College) voeren geen Fries taalbeleid. De animo voor het Fries is laag.

In 2014 deden er in heel Nederland 83 leerlingen examen Fries, in 2015 waren dat er 85.

Project Integraal gemeentelijk onderwijsbeleid en Fries.

In het kader van het bestuursakkoord met de Provincie hebben de Afûk en Partoer de gemeente het aanbod gedaan om samen met het veld te onderzoeken waar kansen en knelpunten liggen als het om meertaligheid in het onderwijs gaat. De uitkomsten van het project kunnen als voorbeeld dienen voor andere gemeenten.

6.2(Nieuwe) inwoners en volwassenenonderwijs

Nieuwe inwoners

Nieuwe inwoners van buiten Fryslân, zijn, als er geen Friese “roots” zijn, meestal niet in staat Fries te spreken of te verstaan. Wel zijn ze vaak bereid zich in te spannen om de taal te leren, zoals via een cursus Fries voor niet-Friezen. Wil men daarna verder, dan zijn er de Afûk-cursussen Lear mar Frysk en Praat mar Frysk. De gemeente maakt dat mogelijk door het verstrekken van een subsidie aan de Afûk. Daarnaast kan men ook via Edufrysk, een Fries taalprogramma via internet de taal leren.

Fries schrijven

Zoals uit de taalatlas blijkt, is het percentage van de Friese bevolking dat Fries kan schrijven klein. Dat geldt ook voor De Fryske Marren. De Afûk biedt cursussen Skriuw mar Frysk aan. Afgelopen jaar hebben 2 groepen vrijwilligers die o.a. voor dorpskrantjes schrijven deze cursus aangeboden gekregen.

6.3 De Bibliotheek

Leesbevordering is een kerndoel van de bibliotheek. Daar wordt op verschillende manieren inhoud aan gegeven, zoals deelnemen aan de Friese Boekenweek, het Fries Vertel- en Voorleesfestival en het Tomke-project. Bibliotheek Mar en Fean heeft het bezit en de uitleen van Friese boeken in 2013 in kaart gebracht¹⁵.

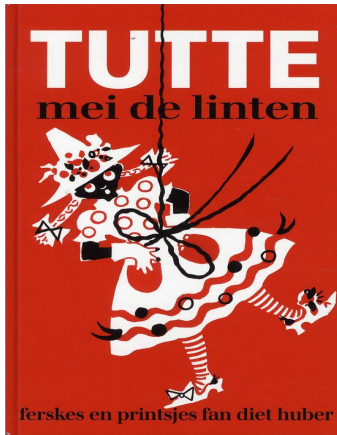
Bibliotheken DFM	Bezit Volwassenen	Bezit	Bezit	Bezit	Bezit	Jeugdleden	Volwassenen
	boeken	A boeken	B boeken	C boeken	D boeken	aantal	aantal leden
Balk	381	129	44	5	1	1013	1155
Joure	437	219	49	8	3	2648	2677
Lemmer	372	91	39	5	1	1994	1418
St. Nicolaasga	117	46	0	3	0	765	581
Bibliotheken DFM	Uitl. Volwassenen	A boeken	B boeken	C boeken	D boeken		
	boeken						
Balk	1513	676	70	2	6		
Joure	1412	804	73	9	3		
Lemmer	696	423	31	1	2		
St. Nicolaasga	160	227	11	2	0		

We zien dat er in Balk het vaakst een Fries boek uitgeleend wordt, zowel voor de jonge kinderen als door volwassenen. Dat ligt in het verlengde het onderzoek naar het gebruik van de Friese taal voor de taalatlas. De bibliotheek heeft een ruime collectie Friese boeken, van streekromans, tot poëzie en literatuur, van prentenboek tot duidelijke druk boeken. Ook Friese DVD's, gesproken boeken en e-boeken zijn beschikbaar.

Jeugd

Veel kinderen houden van lezen. Meestal zullen dat Nederlandstalige boeken zijn, omdat die op school en thuis voor het grijpen liggen. Om kinderen meer Fries te laten lezen is het nodig het aanbod aan Friese kinderboeken in de bibliotheek en de schoolmediatheken toegankelijk te houden en aantrekkelijk te presenteren. De bibliotheek zet zich, in samenwerking met andere partijen, in om het Friese boek bij de kinderen te stimuleren. Zo is er een peutermaand (januari) met extra aandacht voor Friese prentenboeken, er wordt een Fries Vertel- en voorleesfestival gehouden (juni) en gedurende het jaar wordt aangehaakt bij de onderwerpen van het Tomke-project. Met de “Ferteljas” komen medewerkers van de bibliotheek op de peuterspeelzalen om voor te lezen. Jongeren van 12 jaar en ouder hebben meer met digitale media dan met boeken. Door e-boeken beschikbaar te maken en andere media in het Fries aan te bieden en makkelijk toegankelijk te maken, kan ook deze doelgroep met het Fries worden bereikt.

¹⁵ A-boeken jeugd tot 9 jaar, B-boeken jeugd van 9 tot 12, C-boeken van 12 tot 16 en D-boeken 16 jaar en ouder

Voordrachtwedstrijd

Ook het houden van een voordrachtwedstrijd voor de basisschoolleerlingen bevordert het gebruik van het Fries. De voordrachtwedstrijd is in 2014 door de bibliotheek in samenwerking met de gemeente georganiseerd. De finale was op 13 november in de Raadszaal.

Volwassenen

Voor de oudere inwoners komen graag in de bibliotheek om een Fries boek te lenen. De bibliotheek is voor hen ook een ontmoetingsplek voor een praatje en een "bakje". Het is deze groep die met name afkomt op de culturele activiteiten die door de bibliotheek georganiseerd worden, zoals de Friese literaire avonden. Voor mensen met een visuele beperking zijn er gesproken boeken en duidelijke druk boeken. De bewoners van verzorgingshuizen worden door de bibliotheek voorzien van een steeds wisselend aanbod aan Friese (en Nederlandse) boeken.

Ouders met jonge kinderen uitgezonderd, komen minder volwassenen naar de bibliotheek voor het lenen van een Fries boek.

6.4 Kunst en cultuur: we laten ons zien

Er zijn in onze gemeente veel verenigingen en organisaties die zich op verschillende plekken laten zien en horen. Gaat het om toneel- en openluchtspelverenigingen, dan is het Fries vaak de taal waarin de voorstelling gespeeld wordt. Er zijn 11 toneelverenigingen uit De Fryske Marren die aangesloten zijn bij de stichting Amateurtoneel Fryslân (STAF). Deze organisatie ondersteunt de verenigingen door een jaarlijkse toneelwedstrijd, verenigingen in contact te brengen met de schrijvers van toneelstukken, regisseurs enz. Ook het jeugdtonaal wordt gestimuleerd. Gezien het plezier dat spelers en publiek aan deze culturele activiteiten beleven en het belang dat het heeft voor het levend houden van de Friese taal, is het belangrijk dit als gemeente te steunen. Daarvoor kunnen ook de mogelijkheden van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 en de Gebiedsagenda van de Provincie onderzocht worden.

Foto van Straverus: Tijd is in sirkel, openluchtspel gespeeld in 2012 in Bantega

In de twee historische werkverbanden in onze gemeente wordt aandacht gegeven aan lokale geschiedenis. Er wordt een schat aan foto's, krantenknipsels en andere documenten uit het verleden bewaard, waar soms een publicatie over verschijnt. Helaas wordt het Fries in de publicaties weinig gebruikt.

Media

Omrop Fryslân is bij uitstek het medium dat het Fries bij de mensen thuis brengt. Dat geldt voor alle generaties. Er zijn programma's voor peuters, schoolkinderen, jongeren en de programmering biedt een grote verscheidenheid, zodat er voor ieder die het Fries verstaat wel een aanbod is.

Naast de reguliere kranten zoals de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad, zijn de lokale kranten zoals de Jouster Courant, de Balkster en de ZuidFriesland belangrijke informatiebronnen voor onze inwoners. Een ingezonden stuk uitgezonderd, komen we maar een klein beetje Fries tegen in de redactionele stukken. Dat is op de websites van deze kranten en andere lokale webkranten niet anders. Mooie uitzondering was Marrennijs, die een knop Fries op de site had, met daaronder een aantal aardige artikelen over Fries in het dagelijkse leven. Helaas, Marrennijs is niet meer.

De lokale omroep Spannenburg heeft veel programma's met een Friese titel, al wordt er niet altijd Fries gesproken. Op hun website wordt het nieuws in het Nederlands gebracht.

In De Fryske Marren zijn veel door vrijwilligers gemaakte dorpskranten. Deze worden m.n. door oudere inwoners goed gelezen. Om meer Fries in deze kranten te krijgen, is aan de vrijwilligers een cursus Schrijf maar Fries aangeboden. Deze cursus krijgt in 2014-2015 een vervolg.

Citaat:

Op de tafel staat een kop-en-pannetje

Nederlands: Op de tafel staat een kop-en-schotel

Fries: Op de tafel stiet in kop-en-pantsje

6.5 Zorg en welzijn

De zorg is een terrein dat erg in beweging is. Waar mensen konden rekenen op het recht op zorg, is dat nu aan het kantelen: er wordt meer gekeken naar wat mensen en hun omgeving zelf kunnen en wat er vanuit vrijwilligerswerk en basisvoorzieningen beschikbaar is, voordat er sprake is van zorg door de overheid. Deze verandering in beleid houdt in dat communicatie over en in de zorg steeds belangrijker wordt. Taal speelt daarin een grote rol. Het onderzoek Welke taal spreekt u van de Afûk laat het volgende zien.

Taal is van wezenlijk belang voor het welzijn van de zorgvragers: Voel ik mij thuis, voelt het vertrouwd, ben ik op mijn gemak is belangrijk voor de mensen. Dat gevoel hangt samen met welke taal zorgvragers en zorgbieders hanteren. De taal die gebruikt wordt is een belangrijke factor is in zorgsituaties. Daarnaast is het zo, dat taal de afstand tussen zorgvrager en zorgaanbieder bepaalt. Met de thuiszorgmedewerkster praat men Fries, met de medisch specialist Nederlands. Dat kan een bewuste keuze zijn in relatie tot statusverschil. Zorgvrager en zorgbieder regelen onderling welke taal gesproken wordt. De zorgbieder is daarbij veelal volgend. Een goed onderling contact en een goede relatie hangt vervolgens ook weer samen met de kwaliteit van de zorg.

Activiteitenbegeleidsters in zorginstellingen organiseren veel verschillende activiteiten voor de bewoners zoals ontspannings- en therapeutische activiteiten. Ook bij die activiteiten speelt taal een belangrijke rol, zoals bij de doelgroep met geheugenverlies.

Ook in het welzijnswerk is het belangrijk dat de medewerkers de taal spreken van de groepen waarmee zij in contact staan: de jongerenwerkers, de ouderenadviseurs, de maatschappelijk werkers. Dat geldt ook voor de vrijwilligers die in deze sectoren werkzaam zijn.

De Stifting Fryske Oekumenyske Tsjerketsjinsten (stifting FOET), houdt één keer per maand een oecumenische kerkdienst in de Zuidwesthoek. Oecumene is daarbij het hoofddoel, maar het Fries is, als taal van de familie, de verbindende factor voor kerkgangers van diverse (kerkelijke) pluimage.

6.6 Rol van de gemeente

Via het subsidiebeleid kan de gemeente sturen op verwachte inzet van organisaties. In de subsidievoorwaarden kan het stimuleren van het Fries een item zijn. Met een beperkt aantal organisaties willen we afspraken maken over het Fries. Dat zijn instellingen, die verbonden zijn met de Friese taal, zoals Afûk, de Stichting Frysktalige Berne Opfang, Bibliotheek Mar en Fean en de Jeugdgezondheidszorg (Consultatiebureau).¹⁶

Dat betekent niet dat wij het niet van belang vinden dat andere al dan niet door ons gesubsidieerde organisaties het Fries gebruiken en een warm hart toedragen. Dat moet eigenlijk een vanzelfsprekendheid zijn: zij zijn er voor onze inwoners en als de meerderheid van onze inwoners Fries spreekt, mag dat ook van de organisaties verwacht worden.

¹⁶ Gewijzigd n.a.v. amendement 1 raadsvergadering 23 november 2016

Aanbevelingen hoofdstuk 6. Fries in de samenleving

Basis

1. De gemeente wil meertaligheid stimuleren. Daarom is het belangrijk dat ouders op de hoogte zijn van de meerwaarde van meertaligheid. Organisaties die zich op jeugd richten, dienen dit te communiceren. In het LEA worden daar afspraken over gemaakt.
2. De gemeente draagt in het kader van de taalontwikkeling van het jonge kind, bij in de kosten van het Tomke-project voor peuters. Hier zijn meerjarige afspraken over gemaakt met Bibliotheek Service Fryslân en de Afûk. De bijdrage is € 0,055 per inwoner, kosten ca. € 2.800 p.j.
3. De gemeente wil samen met het onderwijs kiezen voor een goed bruikbare methode voor het Fries op de basisschool.
4. De bibliotheek heeft als het gaat om het stimuleren van de Friese taal en cultuur een belangrijke functie. Het goed toegankelijk houden van Friese boeken en andere media voor verschillende doelgroepen is van groot belang evenals de samenwerking met onderwijs en peuteropvang. Door mee te doen aan de Friese Boekenweek, het vertel – en Voorleesfestival en andere leesbevorderingsactiviteiten voor het Fries, laat de bibliotheek dat ook zien. De gemeente subsidieert de bibliotheek. Een deel van de subsidie kan gebruikt worden voor de bevordering van het Fries.¹⁷

Plus

5. De gemeente wil in samenwerking met de organisaties de doorgaande leerlijn voor het Fries van de peuteropvang tot en met het voortgezet onderwijs stimuleren, zodat kinderen het Fries goed aangereikt krijgen.
6. Als er bij zorg en welzijnsinstellingen behoefte is aan een cursus Fries voor medewerkers die werkzaam zijn voor de Wmo, dan kan daar in samenwerking met de Afûk een cursus voor georganiseerd worden. Over de verdeling van de kosten worden nadere afspraken gemaakt.
7. Voor bijzondere projecten die de Friese taal en cultuur in de schijnwerpers zetten en uitstraling hebben, wordt jaarlijks een prijs uitgereikt. Hiervoor is een budget van € 750,- beschikbaar.
8. De gemeentelijke organisatie betreft de Plaatselijke Belangen en de scholen bij het gebruik van het Fries en de rol van het Fries in de gemeente.¹⁸

Plus/Plus

9. De gemeente maakt het voor vrijwilligers mogelijk een cursus Skriuw mar Frysk te volgen. Kosten ca. € 1.800.
10. Nieuwe inwoners van buiten de provincie krijgen de mogelijkheid Fries te leren. De gemeente draagt bij in de kosten van de cursussen Fries van de Afûk.

Wij kiezen vanwege de kostenaspecten voor de plusvariant, inclusief de basisvariant.

---

¹⁷ Gewijzigd n.a.v. amendement 1 gemeenteraadsvergadering 23 november 2016.

¹⁸ Toegevoegd n.a.v. amendement 1 gemeenteraadsvergadering 23 november 2016

7. Subsidiëring van activiteiten

1. Bibliotheek Service Fryslân ontvangt jaarlijks een subsidie van € 0,055 per inwoner voor het aanbieden van het Tomke-project op de peuterspeelzalen, de kinderopvang en de onderbouw van het primair onderwijs. Circa € 2.800.
2. Voor een bijzonder project op gebied van Friese taal en cultuur wordt jaarlijks een prijs uitgereikt. Daarvoor is een bedrag van € 750,00 beschikbaar.
3. De Afûk ontvangt jaarlijks een maximale subsidie van € 1.560 voor het aanbieden van twee cursussen Praat mar Frysk. Daarbij wordt prioriteit gegeven aan medewerkers die werkzaam zijn in de zorg en de Wmo.

8. Planning en rapportages

Het college stelt jaarlijks een uitvoeringsplan vast op basis van de vastgestelde kaders uit de nota Fries Taalbeleid. Dit wordt meegenomen in het jaarplan van de afdeling Samenleving. Via de reguliere planning en controlcyclus wordt aan de raad gerapporteerd.

Bijlage 1

Tabel 1.

Fries in de organisatie van De Fryske Marren					
	Ik versta Fries	Ik spreek Fries	ik lees Fries	ik schrijf Fries	
Afdeling					
Bedrijfsvoering					
uitstekend en goed	57	40	31	10	
redelijk	3	5	11	11	
een beetje, niet	0	15	18	39	
	60				60
Publiekszaken					
uitstekend en goed	29	22	13	4	
redelijk	0	6	9	6	
een beetje, niet	0	1	7	19	
	29				29
Ruimtelijk beheer					
uitstekend en goed	45	37	21	6	
redelijk	1	4	16	12	
een beetje, niet	0	5	9	28	
	46				46
Ruimtelijke ontwikkeling					
uitstekend en goed	24	19	15	5	
redelijk	1	4	5	5	
een beetje, niet	1	3	6	16	
	26				26
Samenleving					
uitstekend en goed	27	19	10	5	
redelijk	4	1	9	6	
een beetje, niet	0	11	12	20	
	31				31
Staf/directie/griffie					
uitstekend en goed	4	3	1	1	
redelijk	1	0	1	0	
een beetje, niet	0	2	3	4	
	5				5
VVH					
uitstekend en goed	19	13	8	1	
redelijk	0	1	4	6	
een beetje, niet	0	5	7	12	
	19				19
totaal					216

Bijlage 2

Samenvatting van de uitkomsten van de discussie over de stellingen besproken in de bijeenkomst over het Fries Taalbeleid d.d. 11 november 2014 te Lemmer.

Aanwezig:

Jelle Bangma, Cedin; Geert Heerschop, CBO Meilân; Bennie Ludema, tonielfer.St. Martinus, Herjan Reuten, Zuyderzee College Lemmer; Marjon Keetman, Thea Groen en Jannita Berghout, peuterspeelzalen Doomijn, Jitske Mulder, st Peuterspeelzalen Gaasterlân-Sleat, Jelle Posthumus, it Toanhûs, Yteke Hoekstra, Nije Gaast, Bert Kampherbeek, Primus; Louise Wiersma, SKIK; Hans Eisma, Omrop Spannenburg, Sytske de Boer, SFBO.

Riedsleden: Geeske Holtrop, CDA; Jochum Meester, Gerda de Vries, Jeltsje Piersma, Johannes de Vries (schaduwfractie), FNP

Wethâlder Durk Durksz, Jelle Lemstra en Ypie Kroes.

Stelling 1: Jong geleerd is oud gedaan: DFM moet bij het Fries prioriteit geven aan de jeugd.

Mee eens; steek in op het jonge kind. Prioriteit geven aan meertaligheid, niet aan het Fries op zich. De gemeente moet ruimte bieden aan meertalig onderwijs. Er wordt al veel aan tweetaligheid gedaan op de peuterspeelzalen. Taaltaske en aanbod in de bibliotheek in stand houden, stimuleren meertaligheid bij de ouders via het Consultatiebureau. Logopedisten voorlichten over meerwaarde van meertaligheid. Belang van doorgaande lijn van de peuteropvang tot voortgezet onderwijs, het begint bij de ouders. Primus heeft 2 meertalige scholen, sluit aan bij meertalige peuteropvang van SKIK. Als jonge kinderen Fries aangeboden krijgen, worden ouders daarin meegenomen. Ook laten zien dat we trots zijn op onze taal. De organisaties die ondersteuning bieden aan scholen en kinderopvang voor het stimuleren van meertaligheid moeten door de Provincie gefaciliteerd worden.

Stelling 2: Meertaligheid geeft kinderen een voorsprong op school.

Deze stelling is wat te kort om de bocht: meertaligheid werkt positief op de taalontwikkeling en het creatief denken bij het kind. Is niet alleen van belang voor de schoolcarrière, maar voor verdere leven. Is wetenschappelijk aangetoond. Maar dit is niet bij veel ouders bekend. Bij hen nog herinneringen aan slechte ervaringen op school. Vroeg beginnen met meertaligheid, tussen 4 en 7 jaar gaat de taalontwikkeling het snelst. Taal is communiceren. Meertaligheid niet verengen tot Fries en Nederlands. Meertaligheid kan ook Nederlands, Fries en Duits zijn. Het feit dat Friezen meerdere talen spreken is een mooi promotiemiddel.

Stelling 3: Voor een dubbeltje op de eerste rang: is met weinig budget wel taalbeleid mogelijk? Of is het "lûken oan in dea hynder"?

De gemeenteraad moet echt kiezen, niet van alles een beetje, maar insteken op het jonge kind, de peuterspeelzalen en de kinderopvang en de organisaties die ondersteuning bieden. Afspraken voor meerdere jaren vastleggen. Geld is niet het belangrijkste: het gaat om een positieve grondhouding t.o.v. het Fries. Zo kun je met weinig middelen een "Fryske wyke" houden. Het gaat er ook om het Fries zichtbaar te maken en te houden. Dat kan bv. door organisaties uit te nodigen met projecten te komen en daarvoor een prijs beschikbaar te stellen (wisselbokaal?)

Stelling 4: Fan ûnder op: nieuwe culturele initiatieven voor het Fries komen van de dorpen en de verenigingen. Lastig verhaal, verenigingen en dorpen hebben meestal hun eigen dingen. Aan de andere kant gebeurt er ook al veel, bv toneelverenigingen die alleen Friese stukken spelen en jeugd daarbij betrekken. Een (gemeente brede?) Fryske wyke zou goed passen. Maar dat moet wel georganiseerd en gecoördineerd worden. Taak gemeente? Cultuur is de basis, trots zijn op je taal.

Sportverenigingen zijn meestal niet taalbewust. De trainer spreekt vaak Nederlands tegen de kinderen, ook al is hij zelf Fries en de kinderen ook (status). Je kunt het daar met de sportverenigingen over hebben.

Stelling 5: Van nieuwe inwoners mag je verwachten dat ze leren het Fries te verstaan.

Wel mogelijkheid bieden en stimuleren, maar niet afdwingbaar. Soms gaat het van zelf, m.n. als er kinderen zijn die het Fries meenemen van peuterspeelzaal of school. Actief een lichtvoetige cursus aan niet-Friezen aanbieden. Spreken we de nieuwe inwoners er op aan? Zijn we zelf niet te bescheiden en schakelen we niet al te snel over naar het Nederlands in een gesprek met niet-Fries- taligen.